

Yayın Geliş Tarihi: 15.10.2021

Yayına Kabul Tarihi: 28.05.2022

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (Chicago 17. Sürüm):
Koçak, Sinan. "Ermenistan Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı (1991-2020)." *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 71 (2022): 115-150.

Araştırma Makalesi

ERMENİSTAN CUMHURİYETİ'NİN DEMOGRAFİK YAPISI (1991-2020)

(DEMOGRAPHIC STRUCTURE OF THE
REPUBLIC OF ARMENIA (1991-2020))

Sinan KOÇAK*

Öz: *Bu çalışmada Ermenistan Cumhuriyeti'nin 1991-2020 yılları arasındaki demografik yapısı incelenmiştir. Nüfusun; yerleşim yeri, cinsiyet, yaş, doğum, ölüm, medeni durum, etnik yapı, dil, din, eğitim ve göç özelliklerine temas edilmiştir. Çalışmanın temel kaynakları Ermenistan İstatistik Kurumu'nun yayımlanmış olduğu demografik el kitapları ve nüfus sayım sonuçlarıdır. Bunların hem birinci el kaynak olması hem de demografik yapı hakkında önemli bilgiler içermesi değerini artırmaktadır. Bu makalenin amacı, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınır komşusu olan Ermenistan Cumhuriyeti'nin demografik özelliklerini ortaya koymaktır. Ayrıca Ermenistan'da yaşanan demografik hareketliliğin ne şekilde gerçekleştiğini açıklamakta diğer bir amaçtır.*

Çalışmanın sonucunda, Ermenistan Cumhuriyeti'nin demografik yapısında önemli değişimlerin yaşandığı tespit edilmiştir. Ermenistan'da yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı birçok kişinin ülkeyi terk ettiği ve bu yüzden nüfusun yıldan yıla azaldığı görülmüştür. Ayrıca göç edenlerin çoğunluğunun erkek olması, Ermenistan'da kadın nüfus oranının gittikçe artmasına sebep olmuştur. Ermenistan'da nüfusun azalmasında etkili olan diğer bir husus, doğum oranlarının azalması ve ölüm oranlarının artmasıdır. Ermenistan'da dini çeşitliliğin, ülkede yaşayan milletlerin çeşitliliğiyle sınırlı olduğu görülmüştür. Bununla birlikte Ermenistan'da

* ORCID: 0000-0001-7481-0100

Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Kafkas Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Ermeni Dili ve Kültürü Anabilim Dalı. sinankocak@ankara.edu.tr

çoğunluğu oluşturan Ermenilerin Apostolik Kilise'sine bağlı oldukları, diğerlerinin ise, Hristiyanlığın başka mezheplerinin temsilcileri olan Evanjelistler, Katolikler, Ortodokslar ve Yehova'nın Şahitleri inançlarını benimsedikleri veriler üzerinden anlaşılmıştır. Ayrıca az da olsa Ermeniler arasında Paganizm inancını benimseyen kişilerin var olduğu da tespit edilmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Ermenistan'da Ermenice daha yaygın olarak konuşulmaya başlanmıştır. Ermeniceden sonra en çok konuşulan dil, uzun bir süre Rusça olmuştur. Bu durum, Rus etkisinin hâlâ devam ettiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Demografi, Ermeni, Ermenistan, Göç, Nüfus

Abstract: *In this study, the demographic structure of the Republic of Armenia between 1991 and 2020 was examined. Characteristics of the population such as settlement, gender, age, birth, death, marital status, ethnic structure, language, religion, education, and migration were touched upon. The main sources of the study are Demographic Handbooks and Population Census results published by the Statistical Committee of the Republic of Armenia. The fact that these are both a primary sources and they contain important information on the demographic structure increases their value. The aim of this article is to reveal the demographic characteristics of the Republic of Armenia, which is a border neighbor of the Republic of Turkey. It is also another aim to explain how the demographic mobility in Armenia takes place.*

As a result of the study, it was determined that significant changes had occurred in the demographic structure of the Republic of Armenia. It has been observed that many people have left the country due to the economic difficulties, and therefore the population has decreased from year to year. In addition, the fact that the majority of the immigrants are men has led to an increase in the female population in Armenia. Another factor affecting the decrease in the population in Armenia is the decrease in birth rates and the increase in death rates. It has been observed that the religious diversity in Armenia is limited to the diversity of the nations living in the country. However, it has been understood through the data that Armenians, who constitute the majority in Armenia, are affiliated with the Apostolic Church, while the others adopt the beliefs of Evangelists, Catholics, Orthodox and Jehovah's Witnesses, which are representatives of other sects of Christianity. In addition, it has been determined that there are people who adopt Paganism belief among Armenians, albeit a small number. After the collapse of the Soviet Union, Armenian began to be spoken more widely in Armenia. After Armenian, the most spoken language has been Russian for a long time. This shows that the Russian influence still continues.

Keywords: Demography , Armenia, Armenian, Migration, Population

Giriş

Sovyetler Birliği'nin¹ dağılmasından sonra, 23 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını kazanan Ermenistan Cumhuriyeti yeni bir devlet teşkilatı oluşturmak amacıyla çalışmalarına başlamıştır. Bu süreçte, Sovyetlerden miras kalan geleneklerin kullanımına da devam edilmiştir. 1995 yılına kadar Ermenistan'da Sovyetler Dönemi'nden kalma idari sistem kullanılmıştır. Ermenistan Cumhuriyeti Anayasası'nın ilanı ile birlikte Ermenistan'da bölgeleri düzenleyen bir idari taksimat yapılmıştır. Bu taksimata göre, Ermenistan 11 coğrafi bölgeye ayrılmıştır.²

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin demografisinde değişimler gözlemlenmiştir. Özellikle Ermenistan'dan dışarıya çok sayıda göç olmuştur. Göç edenlerin çoğu erkekler olduğu için Ermenistan'da kadın nüfusu gün geçtikçe artmaya başlamıştır. Ayrıca dönemin siyasi olayları da Ermenistan'ın demografik yapısında önemli değişimlere neden olmuştur. Bunlara ilave olarak doğum oranının gittikçe azalması ve ölüm oranlarının artması sonucunda, nüfus yıldan yıla azalmaya başlamıştır. Etnik yapıyla ilgili tabloda ise şunlar gözlemlendi: Etnik olarak nüfusun büyük bir çoğunluğunu Ermeniler oluşturmaktadır. Ermenilerden sonra Yezidiler, Ruslar ve Asuriler gelmektedir. Ermenistan'da temsil edilen inanç sistemlerini gösteren tablo da incelenmiş ve çeşitli dinlere ev sahipliği yapan Ermenistan'da nüfusun büyük çoğunluğunun Ermeni Apostolik Kilisesi'ne bağlı olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Ermenistan Cumhuriyeti'nin demografik yapısını ayrıntılı bir şekilde incelemektir. Kafkasya'nın demografik yapısı hakkında yapılan çalışmalar kısıtlıdır. Özellikle Türkiye'de Ermenistan'ın demografik yapısını ele alan detaylı bir çalışma yapılmamıştır. Ancak bu konuyu kısmen inceleyen üç çalışma bulunmaktadır. Bunlardan ilki Hatem Cabbarlı'nın *Ermenistan Cumhuriyeti'nin Etnik Yapısı* adlı çalışmasıdır. Başlıktan anlaşılacağı üzere bu çalışmada Ermenistan'da var olan etnik gruplar hakkında bilgilere yer verilmiştir. Diğer çalışma, Yıldız Deveci Bozkuş'un *Ermenistan'ın Demografik Yapısı ve Ermenistan'da Azınlıklar* adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada genel olarak Ermenistan'da yaşayan etnik gruplar hakkında bilgiler verilmiştir. Ancak demografik yapı çalışmalarında, nüfusun doğum, ölüm, yaş, cinsiyet,

1 Sovyet Ermenistanı'nın demografik yapısına ait ayrıntılı bilgi için bakınız: Sinan Koçak, "Sovyet Ermenistanı'nın Demografik Yapısı (1920-1991)", *Türk-Ermeni İlişkileri Üzerine Ömer Engin Lütem Konferansları 2021*, ed. Alev Kılıç (Ankara: Terazi Yayıncılık, 2022), 79-123.

2 Husik Ghulyan, "Ermenistan'da Yerel Yönetimler ve Bölgesel Politikalar," *Çağdaş Yerel Yönetimler* 24, Sayı 3 (Temmuz 2015): 95-105.

eğitim, din, dil, etnik yapı ve göç özellikleri gibi unsurların da incelenmesi gerektiği için bu çalışmaları demografik yapı çalışmalarına dâhil etmemiz doğru olmayacaktır. Son çalışma ise Yavuz Aslan'ın *Rus İstilasından Sovyet Ermenistan'ına Erivan (Revan) Vilayetinin Demografik Yapısı (1827–1922)* başlıklı çalışmadır. Aslan, bu çalışmasında Erivan vilayetinin nüfusu, idari yapısı, göç özellikleri, etnik yapısı ve yerleşim yerleri hakkında bilgiler vermiştir. Ancak nüfusun cinsiyete göre dağılımına, medeni durum özelliklerine, eğitim yapısına, din ve dil gibi konularına muhtemelen kaynak yetersizliğinden dolayı temas etmemiştir.

Yukarıda yapılan tespitten hareketle bu makalede, Ermenistan'ın nüfusu, yerleşim yerleri, vatandaşlarına ait cinsiyet, yaş, doğum, ölüm, medeni hâl, etnik yapı, dil, din, eğitim durumu ve ülkenin verdiği ve aldığı göç özellikleri istatistiksel veriler üzerinden incelenecektir. Bu bağlamda Ermenistan'ın nüfusunun her bir özelliği tablolarla ayrıntılı bir şekilde verilir, sonrasında değerlendirilmesi yapılacaktır. Çalışmanın temel kaynakları *Ermenistan İstatistik Kurumu*'nun yayımlanmış olduğu *Demografik El Kitapları ve Nüfus Sayım* sonuçlarıdır. Bu kaynakların dili Ermenice ve İngilizcedir. Ancak bazı yıllar sadece Ermenice olarak yayımlanmışlardır ve Ermenistan'ın demografik özelliklerine ait önemli bilgiler içermektedirler. Tablolar oluşturulurken her yıl yayımlanan demografik el kitaplarının yayımlandığı yıldaki veriler esas alınmıştır. Çünkü 2002-2012 yılları arasında verilen bilgiler, 2001 ve 2011 nüfus sayım sonuçlarına göre yeniden hesaplandığı için yıldan yıla veriler farklılık gösterebilmektedir.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı

Asıl konuya geçmeden önce *Demografi* kavramı üzerinde durmamız doğru olacaktır. *Türk Dil Kurumu* sözlüğünde demografi sözcüğü “Nüfus bilimi” olarak tanımlanmaktadır.³ Demografi sözcüğü Yunanca *demos* (halk) ve *grapho* (yazmak) sözcüklerinden türetilmiştir. Demografi kavramını ilk kez 1855’de Achille Guillard adlı bir Fransız yazar tarafından *Eléments de Statistique Humaine ou démographie comparée* adlı eserde kullanmıştır. Guillard demografiyi şu şekilde tanımlamıştır: “Medeni memleketlerin nüfus miktarıyla bu nüfusun şerait, umumi hareket ve terakkiyatını tetkik eden bir ilimdir.”⁴

3 Türk Dil Kurumu Sözlüğü, “Demografi,” Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2021, <https://sozluk.gov.tr/>.

4 Celal Aybar, *Muhtasar Demografi* (Ankara: Ulus Basımevi, 1937), 1-2.

Guillard'dan sonra demografi kavramı üzerine birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan birisi de demografi biliminin kurucularından olan Jacques Bertillon'a aittir. Bertillon, demografiyi şu şekilde tarif etmiştir: “*İnsan kütlelerinin tetkiki ile iştigal eden ilimdir.*”⁵ Demografi üzerine yapılan tanımlardan bir diğeri ise, Roma Üniversitesi'nde, demografi profesörlüğü yapmış olan Franco Savorgnan'a aittir: “*Demografi, nüfusun tabii ve içtimai hareketlerini ve nüfusun durgun vaziyetinde hâsıl olan değişmeleri sayı bakımından analiz temeline dayanan, nüfusun inkişafını idare eyleyen genel prensipleri inceleyen bir bilimdir.*”⁶

Demografi biliminin araştırma konusu, demografinin dört temel olgusudur: Doğumlar, ölümler, evlilikler, göçler. Bu olgular içerisinde doğumlar ve ölümler arasındaki ilişki birincil derecede önemlidir. Göçler ise nüfus hareketliliğine yol açmaktadır. Evlilik olgusu, doğurganlığı etkileyen en önemli unsurdur. Ayrıca evlilik yaşı, biçimleri ve aile yapıları nüfusun özelliğini etkileyen unsurlar arasındadır.⁷

Demografi çalışmalarının geçmişine baktığımızda, çok eski dönemlere uzandığını görmekteyiz. Antik çağdan itibaren dünyanın çeşitli yerlerinde nüfus sayımları yapılmıştır. İlk dönemlerde nüfusun miktarını belirlemeye yönelik olan demografi çalışmaları, sonraki süreçte doğum ve ölüm sayılarını belirlemeye yönelik de yapılmaya başlamıştır. 19.yüzyıldan itibaren demografik çalışmalar daha sistematik bir hale bürünmüştür. 20. yy'a gelindiğinde artık demografi üzerine kuramlar öne sürülmeye başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı nüfus artışının yaratmış olduğu sorunlar ve çözümlerine yönelik çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Günümüzde gelişmemiş, gelişmekte ve gelişmiş ülkelerin demografik sorunlarını çözmek amacıyla birçok çalışma yürütülmektedir.⁸

Sonuç olarak, demografi nüfusun yaş, cinsiyet, doğum, ölüm, medeni durum, eğitim, etnik köken, din, dil ve göç özelliklerini inceleyen bir bilim dalıdır. Demografi çalışmaları yapılırken İstatistik biliminden doğrudan yararlanılmaktadır. İstatistiki veriler üzerinden yorumlar ve çıkarımlar yapılmaktadır. Ayrıca demografi çalışmalarının temel kaynakları *İstatistik Kurumu* verileri ve nüfus sayım sonuçlarıdır. Bu konuda çalışma yapacak araştırmacının ilk olarak başvurması gereken kaynaklar bunlardır.

5 Aybar, *Muhtasar Demografi*, 1.

6 Franco Savorgnan, *Demografi*, çev. Nüzhet Yalkut, (İstanbul: Hüsnütabiat Basımevi, 1948), 6-7.

7 Hüseyin Bal, *Demografi* (Bursa: Sentez Yayıncılık, 2019), 11.

8 Emel Başar, *Demografiye Giriş* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2013), 1-2.

Ermenistan'da Yerleşim Yerleri ve Bölgelere Göre Nüfusun Özellikleri

Ermenistan'da yerel yönetimlerin oluşturulması süreci, 5 Haziran 1995 tarihinde anayasanın kabul edilmesinden sonra başlamıştır. Bu tarihe kadar Sovyet Ermenistanı Dönemi'ne ait idari yapının birimleri kullanılmıştır. Bu birimler şu şekildeydi: Bölgeler, kentler, kentsel bölgeler, kasabalar ve köyler. Bu sistemde yerleşim yerlerinin gelişimine ve önemine göre statü verilmekteydi. Merkezi yönetim ve finansmana bağlı olarak yerleşim yerlerine finansmanlar ve kaynaklar tahsis edilirdi. Her bölgenin yerel konseyleri ve onlara bağlı yürütme organları vardı. Konseyler, yasalarla kendilerine verilen görevleri yerine getirmek zorundaydılar. Bu eski sistem 1995 yılına kadar uygulanmıştır. 1995'te ilan edilen Ermenistan Anayasası'na ve *Ermenistan Cumhuriyeti İdari Taksimatı Hakkında Kanunu*'na göre, Ermenistan 10 bölgeye ayrıldı. Ayrıca Erivan da bölge statüsü kazandı. Ermenistan Cumhuriyeti'nin bölgeleri şunlardır: Şirak, Lori, Tavuş, Aragatsotn, Kotayk, Armavir, Erivan, Ararat, Gegarkunik, Vayots Dzor, Syunik. Bu bölgeler merkezi yönetimin taşra birimleri olarak görev yapmaktadırlar. Her bölgede merkezi hükümetin seçtiği bölge başkanı bulunmaktadır. Erivan 2005 yılında belediye statüsü kazanmıştır. Burada görev yapan belediye başkanı, halk tarafından seçilmektedir.⁹

YIL	TOPLAM NÜFUS	KENTSEL NÜFUS	KIRSAL NÜFUS	KENTSEL NÜFUSUN TOPLAM NÜFUSA ORANI	KIRSAL NÜFUSUN TOPLAM NÜFUSA ORANI
1991	3.574.5	2.473.6	1.100.9	69,2	30,8
1992	3.633.3	2.503.3	1.130.0	68,9	31,1
1993	3.463.7	2.358.8	1.104.9	68,1	31,9
1994	3.356.7	2.274.9	1.081.8	67,8	32,2
1995	3.260.3	2.166.4	1.093.9	66,4	33,6
1996	3.248.8	2.149.1	1.099.7	66,1	33,8
1997	3.246.0	2.138.4	1.107.6	65,9	34,1
1998	3.238.2	2.122.9	1.115.3	65,6	34,4
1999	3.232.1	2.111.6	1.120.5	65,3	34,7
2000	3.226.9	2.095.8	1.131.1	64,9	35,1
2001	3.215.3	2.076.3	1.139.0	64,6	35,4
2001*	3.213.0	2.066.1	1.146.9	64,3	35,7
2002	3.212.9	2.065.6	1.147.3	64,3	35,7
2003	3.210.3	2.062.2	1.148.1	64,2	35,8
2004	3.212.2	2.061.7	1.150.5	64,2	35,8
2005	3.215.8	2.062.3	1.153.5	64,1	35,9

Tablo 1: 1991-2005 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin Yerleşim Yerlerine Göre Nüfus Özellikleri¹⁰

⁹ Ghulyan, *Ermenistan'da Yerel Yönetimler*, 95-105.

* 2001 Yılında yapılan nüfus sayım sonuçlarını ifade etmektedir.

¹⁰ Հայաստանի Ճողովրդագրական ժողովածու 2004, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2005), 6; Հայաստանի Ճողովրդագրական ժողովածու 2005, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2005), 6.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı (1991-2020)

1991-2005 yılları arasındaki veriler incelendiğinde, Ermenistan nüfusunda azalma olduğu görülmektedir. Ermenistan nüfusunun büyük bir çoğunluğu kentlerde yaşamaktadır. Ancak kent nüfusunun toplam nüfusa oranı 1991'de %69,2 iken, 2005'de bu oran %64,1'e düşmüştür. Yani %5,1 oranında kentsel nüfus oranında bir azalma görülmüştür. Bununla bağlantılı olarak kırsal nüfus oranında bir artış yaşanmıştır. 1991'den 2005'e kadar olan döneme bakıldığında, kırsal nüfus oranında %5,1 artış olmuştur.

YIL	TOPLAM NÜFUS	KENTSEL NÜFUS	KIRSAL NÜFUS	KENTSEL NÜFUSUN TOPLAM NÜFUSA ORANI	KIRSAL NÜFUSUN TOPLAM NÜFUSA ORANI
2006	3.219.2	2.062.6	1.156.6	64,1	35,9
2007	3.222.9	2.065.9	1.157.0	64,1	35,9
2008	3.230.1	2.070.5	1.159.6	64,1	35,9
2009	3.238.0	2.073.4	1.164.6	64,0	36,0
2010	3.249.5	2.081.0	1.168.5	64,0	36,0
2011	3.262.6	2.088.5	1.174.1	64,0	36,0
2011*	3.018.9	1.911.3	1.107.6	63,3	36,7
2012	3.274.3	2.096.0	1.178.3	64,0	36,0
2013	3.026.9	1.917.5	1.109.4	63,0	37,0
2014	3.017.1	1.914.1	1.103.0	63,4	36,6
2015	3.010.6	1.912.9	1.097.7	63,5	36,5
2016	2.998.6	1.907.0	1.091.6	63,6	36,4
2017	2.986.1	1.901.4	1.084.7	63,7	36,3
2018	2.972.7	1.895.8	1.076.9	63,8	36,2
2019	2.965.3	1.894.9	1.070.4	63,9	36,1
2020	2.959.7	1.892.1	1.067.6	63,9	36,1

Tablo 2: 2006-2020 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin Yerleşim Yerlerine Göre Nüfus Özellikleri¹¹

* 2011 Yılında yapılan nüfus sayım sonuçlarını ifade etmektedir.

- 11 *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2006*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2006), 10; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2007*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2007), 19; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2008*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2008), 18; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2009*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2009), 16; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2010*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2010), 16; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2011*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2011), 25; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2012*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2012), 25; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2013*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2013), 25; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2014*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2014), 25; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2015*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2015), 24; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2016*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2016), 24; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2017*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2017), 22; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2018*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2018), 22; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2019*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2019), 22; *Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2020*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (երևան:2020), 22.

2006-2020 arası dönemde, Ermenistan nüfusu azalmaya devam etmiştir. Kentsel nüfusun toplam nüfusa oranı, kırsal nüfusa oranla daha fazladır. Ancak bu yıllar arasında %0,2 oranında bir azalma görülmektedir. Kırsal nüfus oranında ise %0,2 oranında bir artış yaşanmıştır.

BÖLGELER	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Erivan	1251.6	1254.3	1168.1	1132.7	1113.2	1107.6	1107.0	1106.8	1106.7	1106.3
Aragatzotn	142.0	148.7	146.3	142.2	138.7	138.8	138.8	138.7	138.3	138.2
Ararat	278.9	286.5	279.7	273.0	269.8	269.2	269.0	269.2	268.9	270.1
Armavir	283.3	292.7	283.3	280.6	274.1	275.0	275.4	276.3	276.6	277.8
Gegarkunik	249.5	254.7	248.8	241.7	240.7	239.6	238.3	238.6	238.8	239.1
Lori	371.8	377.1	352.5	330.4	303.3	301.9	304.3	296.4	295.1	291.5
Kotayk	302.0	310.6	302.2	297.6	282.4	281.2	282.7	281.8	279.7	277.0
Şirak	335.2	342.8	320.5	304.1	287.8	286.9	284.5	285.2	283.1	283.8
Syunik	152.8	155.5	154.6	151.8	150.8	150.0	150.5	150.8	151.4	151.5
Vayots Dzor	61.0	62.6	64.2	62.6	60.8	60.6	59.5	59.0	58.8	57.3
Tavuş	146.4	147.8	143.5	140.0	138.7	138.0	136.0	135.4	134.7	134.3

Tablo 3: 1991-2000 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin Bölgelere Göre Nüfusu¹²

1991-2000 arası dönem genel itibariyle incelendiğinde, Ermenistan'da yer alan tüm bölgelerin nüfusunda bir azalma görülmüştür. Ermenistan bölgeleri arasında en fazla nüfusa sahip olan yer Erivan'dır. 1991-2000 arası dönemde Erivan'ın nüfusunda da azalmalar görülmüştür. 1991'de 1.251.600 olan nüfus, 2000 yılında 1.106.300'e düşmüştür. Yani Erivan nüfusu 145.300 kişi azalmıştır. Bu yıllar arasında nüfusunda en az dalgalanmanın olduğu bölge Syunik olmuştur. 1991'de 152.800 olan nüfusu, 2000 yılında 151.500'e düşmüştür.

12 Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2004, 7.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı (1991-2020)

BÖLGELER	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Erivan	1104.4	1103.3	1102.0	1101.9	1102.9	1103.8	1104.9	1107.8	1111.3	1116.6
Aragatzotn	138.2	138.4	138.5	138.8	139.1	139.5	140.0	140.5	141.0	141.7
Ararat	271.8	271.9	272.1	272.7	273.4	274.2	275.1	276.5	277.6	278.8
Armavir	276.2	276.4	276.8	277.3	278.2	279.2	280.2	281.6	282.6	284.1
Gegarkunik	237.9	237.7	238.0	238.5	239.1	239.4	239.6	240.1	240.9	241.5
Lori	287.0	286.3	285.0	284.5	283.9	283.4	282.7	282.0	281.7	281.6
Kotayk	273.0	272.6	272.4	273.1	274.2	275.1	276.2	277.8	278.8	280.6
Şirak	283.2	283.3	282.5	282.2	281.7	281.4	281.3	281.0	281.3	281.5
Syunik	152.3	152.7	152.8	153.1	153.0	153.0	152.9	152.8	152.9	152.9
Vayots Dzor	56.9	56.0	55.9	55.8	55.9	55.8	55.8	55.8	55.8	55.8
Tavuş	134.4	134.3	134.3	134.3	134.4	134.4	134.2	134.2	134.1	134.4

Tablo 4: 2001-2010 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin Bölgelere Göre Nüfusu¹³

2001-2010 yılları arasında Erivan, Aragatzotn, Ararat, Armavir, Gegarkunik, Kotayk ve Syunik bölgelerinin nüfusunda artış yaşanmıştır. Lori, Şirak ve Vayots Dzor bölgelerinin nüfuslarında azalma olmuştur. Tavuş bölgesinin nüfusunda bir değişim olmamıştır. 2010 yılına gelindiğinde, Lori ve Şirak bölgelerini nüfus olarak geçen Armavir, Ermenistan'ın nüfus olarak ikinci büyük bölgesi haline gelmiştir.

BÖLGELER	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Erivan	1121.9	1127.3	1066.3	1068.3	1071.5	1073.7	1075.8	1077.6	1081.8	1084.0
Aragatzotn	142.4	142.9	133.0	132.3	131.3	129.8	128.5	127.1	125.4	124.7
Ararat	280.4	281.7	261.4	260.8	260.1	258.9	258.4	257.8	256.7	256.6
Armavir	285.8	287.4	267.1	267.2	267.0	266.6	265.8	264.6	263.9	263.8
Gegarkunik	242.4	243.1	235.6	234.1	233.0	231.8	230.7	229.7	228.3	227.7
Lori	282.1	282.2	234.7	230.8	228.0	225.0	221.1	217.4	215.5	213.3
Kotayk	282.1	283.5	255.3	255.0	255.0	253.9	252.8	251.6	251.6	250.9
Şirak	282.0	282.3	251.3	248.3	246.4	243.2	239.3	235.4	233.3	231.4
Syunik	152.9	153.0	141.7	141.0	140.2	139.4	138.9	138.4	137.6	137.3
Vayots Dzor	56.0	56.1	52.2	51.7	51.4	50.8	50.3	49.6	49.0	48.5
Tavuş	134.6	134.8	128.3	127.6	126.7	125.5	124.5	123.5	122.2	121.5

Tablo 5: 2011-2020 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin Bölgelere Göre Nüfusu¹⁴

- 13 *Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2004, 7; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2005, 20; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2006, 25; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2007, 34; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2008, 34; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2009, 31; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2010, 31.*
- 14 *Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2011, 38; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2012, 38; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2013, 44; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2014, 44; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2015, 41; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2016, 41; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2017, 40; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2018, 40; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2019, 40; Վիճակագրական, Հայաստանի Տողովրդագրական ժողովածու 2020, 40.*

2011-2020 yılları arası Ermenistan'da nüfusun azalmaya geçtiği bir dönem olmuştur. Ermenistan'da bulunan 11 bölgenin nüfusunda azalmalar yaşanmıştır. Erivan'ın nüfusu, 2011'de 1.121.900 iken 2020 yılında 1.084.000'a düşmüştür. Ermenistan'ın nüfus olarak en küçük bölgesi olan Vayots Dzor'un nüfusu, 2011'de 56.000 iken, 2020'de 48.500'e gerilemiştir. 2020 yılı verilerine göre, Ermenistan'ın bölgelerinin nüfus olarak en yüksekten en düşüğe doğru sıralaması şu şekildedir: Erivan, Armavir, Ararat, Kotayk, Şirak, Gegarkunik, Lori, Syunik, Aragatzotn, Tavuş, Vayots Dzor.

Ermenistan'da Cinsiyete ve Yaşa Göre Nüfusun Özellikleri

Nüfusun özellikleri verilirken cinsiyete göre ayrımın yapılması sosyal ve ekonomik açıdan önemlidir. Bir toplulukta kadın oranının erkeğe nazaran az ya da çok olması o topluluğun kuvvetini ve gelişimini gösterebilmektedir.¹⁵

YIL	TOPLAM NÜFUS	ERKEK NÜFUS	KADIN NÜFUS	ERKEK NÜFUSUN TOPLAM NÜFUSA ORANI	KADIN NÜFUSUN TOPLAM NÜFUSA ORANI
1991	3.574.5	1.734.0	1.840.5	48,5	51,5
1992	3.633.3	1.761.5	1.871.8	48,5	51,5
1993	3.463.7	1.654.3	1.809.4	47,8	52,2
1994	3.356.7	1.580.0	1.776.7	47,1	52,9
1995	3.260.3	1.535.8	1.724.2	47,1	52,9
1996	3.248.8	1.541.6	1.707.2	47,5	52,5
1997	3.246.0	1.561.0	1.685.0	48,1	51,9
1998	3.238.2	1.547.5	1.690.7	47,8	52,2
1999	3.232.1	1.559.0	1.673.1	48,2	51,8
2000	3.226.9	1.554.9	1.672.0	48,2	51,8
2001*	3.213.0	1.542.0	1.671.0	48,0	52,0
2001	3.215.3	1.543.1	1.672.2	48,0	52,0
2002	3.212.9	1.542.4	1.670.5	48,0	52,0
2003	3.210.3	1.543.6	1.666.7	48,1	51,9
2004	3.212.2	1.546.7	1.665.5	48,2	51,8
2005	3.215.8	1.550.6	1.665.2	48,2	51,8

Tablo 6: 1991-2005 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin Cinsiyete Göre Dağılımı¹⁶

15 Aybar, *Muhtasar Demografi*, 44.

16 Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2004, 8; Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2005, 18.

Kadın nüfusun erkeklerden daha fazla olmasının sebeplerinden bazıları şunlardır: Ermenistan'ın Sovyetler Birliği'nden ayrılmasından sonra ülkede ekonomik sorunlar baş göstermiştir. Ayrıca 1988'de gerçekleşen Gümrü Depremi'nde 30.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Deprem sonrası iyice bozulan ekonomiden dolayı erkekler yurtdışına çalışmaya gitmişlerdir. Bunların yanı sıra Karabağ Savaşı için cepheye erkeklerin gönderilmesinin de etkisiyle Ermenistan'da kadın nüfusun oranı daha fazla olmaya başlamıştır.¹⁸

Nüfusun yaş özellikleri, demografik çalışmalarda tetkik edilmesi gereken en önemli konulardan biridir. Özellikle ölüm oranları ve sebepleri incelenirken bu husus mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı şekilde doğum oranlarıyla alakalı veriler analiz edilirken de nüfusun yaş özellikleri dikkate alınmalıdır. Nüfusun yaş özelliklerine, genel nüfus sayım sonuçları aracılığıyla ulaşılmaktadır.¹⁹ Günümüzde gelişen teknoloji sayesinde, özellikle bilgisayarlar aracılığıyla sayım işlemleri daha kolay bir şekilde yapılmaktadır. Örneğin: Türkiye'de kullanılan *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi* sayesinde nüfus hareketleri daha kolay takip edilebilmektedir.

YAŞ	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
0-4	383.2	378.7	347.5	319.4	289.1	260.9	234.5	211.2	208.0	201.3
5-9	377.5	384.1	365.8	351.4	334.9	330.3	324.9	315.2	295.0	276.4
10-14	329.4	337.3	324.9	321.2	319.9	326.6	330.8	332.8	324.2	320.8
15-19	297.3	302.1	288.6	282.6	279.1	283.3	290.1	294.9	298.3	309.4
20-24	280.7	280.7	265.3	256.7	250.2	253.2	256.8	259.6	263.4	264.9
25-29	318.5	309.7	282.3	263.1	247.2	239.7	237.1	237.3	238.4	240.2
30-34	336.5	344.2	322.5	304.7	286.6	271.3	261.3	252.2	244.2	237.0
35-39	252.0	267.7	265.8	271.7	275.5	286.7	289.6	287.4	281.6	264.2
40-44	181.1	194.2	196.5	199.2	204.3	213.9	225.0	236.1	250.2	262.6
45-49	107.6	109.5	114.3	126.4	137.4	152.7	162.2	172.9	181.9	193.5
50-54	191.2	182.3	154.0	127.3	104.6	90.8	91.4	99.4	113.8	128.3
55-59	150.9	159.5	155.3	157.0	160.9	159.2	150.1	133.4	113.9	96.8
60-64	161.1	158.5	148.4	137.4	125.2	123.2	128.6	131.2	136.9	140.9
65-69	84.3	101.8	111.0	119.5	121.0	126.4	122.5	121.0	115.8	112.6
70-74	41.3	42.2	44.5	46.2	55.2	61.6	73.5	84.3	94.8	98.4
75-79	39.6	38.1	33.8	32.4	28.4	28.9	28.6	30.8	32.3	40.8
80+	42.3	42.7	43.2	40.5	40.8	40.1	39.0	38.5	39.4	38.8

Tablo 8: 1991-2000 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin Yaşa Göre Dağılımı²⁰

18 Aslı Sözbilir, "Kadınların Ülkesi Ermenistan'dayız", *Hürriyet Gazetesi*, 20 Mayıs, 2009, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kadinlarin-ulkеси-ermenistan-dayiz-11685223>.

19 Aybar, *Muhtasar Demografi*, 46-47.

20 Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2004, 9.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı (1991-2020)

Ermenistan gelişmekte olan bir ülke olduğu için nüfusun yaş grupları da bu doğrultuda şekillenmiştir. 1991-2000 arası dönemde, genç bağımlı nüfusta (0-14 yaş) bir azalmanın olduğu tespit edilmiştir. 1991 yılında genç bağımlı nüfus 1.090.100 iken 2000 yılında bu sayı 798.500'e düşmüştür. Yaşlı bağımlı nüfus (65+ yaş) 1991 yılında 207.500'dür. 2000 yılında ise 290.600'e yükselmiştir. Aktif nüfusa (15-64 yaş) baktığımızda, 1991'de 2.276.900 iken 2000 yılında bu sayı 2.137.800'e düşmüştür. Görüldüğü üzere, nüfusun büyük bir çoğunluğunu aktif nüfus oluşturmaktadır. Genç bağımlı nüfusun sayısı azalırken, yaşlı bağımlı nüfusun sayısında artış yaşanmıştır.

YAŞ	2001*	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
0-4	196.1	203.4	190.1	183.7	181.3	179.3	178.2	186.0	191.3	198.2
5-9	258.5	258.4	242.2	229.9	219.5	210.5	202.1	189.0	182.6	179.9
10-14	325.4	325.2	320.1	309.5	295.0	274.7	254.5	239.1	227.3	217.6
15-19	313.6	313.5	318.0	320.1	319.0	320.2	320.0	315.7	305.9	292.2
20-24	267.6	267.5	277.3	286.6	296.6	304.5	310.6	315.0	317.0	316.1
25-29	222.6	222.4	228.0	235.5	244.7	254.9	264.0	273.6	282.3	291.9
30-34	204.6	204.3	203.9	204.7	206.8	210.5	217.5	223.3	230.6	239.7
35-39	244.3	244.0	230.9	219.1	208.2	202.4	198.2	198.5	199.4	202.1
40-44	276.1	275.8	277.2	274.5	266.5	252.9	238.1	225.3	213.8	203.5
45-49	211.5	211.2	220.7	235.0	246.9	259.4	268.9	270.4	267.8	260.3
50-54	153.8	153.5	163.6	172.9	184.5	193.1	203.4	212.5	226.6	238.5
55-59	80.1	79.8	86.2	99.3	116.2	133.6	144.8	154.8	163.8	175.2
60-64	147.3	146.5	133.6	112.8	92.9	76.7	73.5	79.2	91.5	107.3
65-69	118.7	117.8	120.9	126.4	134.3	137.2	131.3	120.9	102.4	84.6
70-74	107.1	105.8	106.3	102.8	96.8	93.8	98.0	100.6	105.3	113.2
75-79	55.1	54.3	61.7	69.2	72.2	78.2	78.0	80.1	78.8	74.2
80+	30.6	29.5	29.6	30.2	34.4	37.3	41.8	46.1	51.6	55.0

Tablo 9: 2001-2010 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin Yaşa Göre Dağılımı²¹

2001-2010 yılları arasında Ermenistan nüfusunun yaş dağılımına baktığımızda, genç bağımlı nüfusun sayısı 2001'de 780.000'dir. 2010'da bu sayı 595.700'e düşmüştür. Yaşlı bağımlı nüfus, 2001 yılında 311.500'dür. Bu sayı 2010'da 327.000'e yükselmiştir. Aktif nüfus, 2001 yılında 2.121.500'dür. 2010'a gelindiğinde ise 2.326.800'e yükselmiştir. Yaşlı bağımlı ve aktif nüfusta artışlar yaşanırken, genç bağımlı nüfusun sayısında azalmalar görülmüştür.

21 Vıhıdıkıyırkılın, *Žayաստանի Տողրրդրկրկան ժողովածու 2004*, 9; Vıhıdıkıyırkılın, *Žayաստանի Տողրրդրկրկան ժողովածու 2005*, 23; Vıhıdıkıyırkılın, *Žayաստանի Տողրրդրկրկան ժողովածու 2006*, 28; Vıhıdıkıyırkılın, *Žayաստանի Տողրրդրկրկան ժողովածու 2007*, 37; Vıhıdıkıyırkılın, *Žayաստանի Տողրրդրկրկան ժողովածու 2008*, 37; Vıhıdıkıyırkılın, *Žayաստանի Տողրրդրկրկան ժողովածու 2009*, 36; Vıhıdıkıyırkılın, *Žayաստանի Տողրրդրկրկան ժողովածու 2010*, 36.

YAŞ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
0-4	205.5	211.0	211.0	211.7	209.9	208.5	207.9	203.4	198.3	191.2
5-9	178.0	176.8	187.4	192.0	199.5	204.8	207.6	209.9	210.7	209.6
10-14	209.0	200.7	172.3	172.0	173.2	175.5	180.3	186.3	191.1	198.8
15-19	272.3	252.5	214.4	201.2	190.5	179.7	170.9	165.2	165.2	167.7
20-24	317.5	317.5	285.6	271.1	254.6	233.0	211.6	195.9	183.8	174.3
25-29	300.1	306.5	278.0	278.0	276.6	276.9	273.4	264.6	251.9	235.6
30-34	250.3	259.8	234.0	242.2	250.0	255.8	260.1	262.7	263.4	262.4
35-39	206.2	213.6	191.9	195.5	201.4	207.8	215.1	222.4	230.7	239.1
40-44	198.0	194.3	176.9	175.5	175.8	177.2	179.3	181.3	185.2	191.8
45-49	247.2	232.8	197.6	186.7	176.7	170.3	165.8	165.3	164.3	165.4
50-54	251.3	261.1	235.0	229.3	221.5	207.6	194.4	182.0	172.0	162.9
55-59	183.8	194.1	187.1	198.7	207.0	215.0	219.1	217.3	212.4	204.9
60-64	124.2	135.1	136.2	142.5	150.8	158.1	164.8	171.7	183.2	191.0
65-69	69.5	66.4	72.7	83.4	95.7	107.5	115.2	122.1	128.1	136.3
70-74	117.3	113.3	95.7	81.0	67.3	56.7	55.9	61.8	71.3	82.2
75-79	71.2	75.3	79.4	83.6	88.1	88.2	85.4	77.5	66.0	55.4
80+	61.2	63.5	71.7	72.7	72.0	76.0	79.3	83.3	87.7	91.1

Tablo 10: 2011-2020 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin Yaşa Göre Dağılımı²²

2011-2020 yılları arası dönemde, genç bağımlı nüfus, 2011 yılında 592.500'dür. 2020'de ise bu sayı, 599.600'e yükselmiştir. Yaşlı bağımlı nüfus, 2011'de 319.200'dür. 2020 yılında 365.000'e çıkmıştır. Aktif nüfus, 2011 yılında 2.350.900'dür. 2020 senesinde ise, bu sayı 1.995.100'e düşmüştür. Özetle, genç ve yaşlı bağımlı nüfus sayısı artarken aktif nüfusun sayısında azalmalar yaşanmıştır.

Ermenistan'da Doğum ve Ölüm Oranlarına Göre Nüfusun Özellikleri

Nüfus sayısının artması veya azalması doğumlar, ölümler ve göçlerle bağlantılı bir konudur. Nüfusun gelişmesinde etkili olan doğal faktörler, doğumlar ve ölümlerdir. Ayrıca nüfusun gelecekteki gelişimini büyük ölçüde doğumların düzeyi belirlemektedir. Nüfusun doğal artışı hesaplanırken doğum ve ölüm hızları arasındaki fark dikkate alınmaktadır. Bununla birlikte doğum düzeyi, nüfusun cinsiyet ve yaş yapısını etkilemekte, hem demografik hem de sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda etkili olmaktadır.²³

²² Vhıđակազրական, Հայաստանի Տոդրվրդագրական ժողովածու 2011, 43; Vhıđակազրական, Հայաստանի Տոդրվրդագրական ժողովածու 2012, 43; Vhıđակազրական, Հայաստանի Տոդրվրդագրական ժողովածու 2013,48 ; Vhıđակազրական, Հայաստանի Տոդրվրդագրական ժողովածու 2014, 48; Vhıđակազրական, Հայաստանի Տոդրվրդագրական ժողովածու 2015, 45; Vhıđակազրական, Հայաստանի Տոդրվրդագրական ժողովածու 2016, 45; Vhıđակազրական, Հայաստանի Տոդրվրդագրական ժողովածու 2017, 45; Vhıđակազրական, Հայաստանի Տոդրվրդագրական ժողովածու 2018, 45; Vhıđակազրական, Հայաստանի Տոդրվրդագրական ժողովածու 2019, 45; Vhıđակազրական, Հայաստանի Տոդրվրդագրական ժողովածու 2020, 45.

²³ Başar, *Demografıye Giriş*, 101.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı (1991-2020)

YIL	TÜM	KENTSEL	KIRSAL	YIL	TÜM	KENTSEL	KIRSAL
1991	21,6	19,5	26,3	2006	11,7	11,5	12,0
1992	19,9	18,1	23,8	2007	12,4	12,3	12,6
1993	17,3	15,2	21,7	2008	12,7	12,6	12,9
1994	15,5	13,5	19,5	2009	13,7	13,6	13,9
1995	15,0	13,5	18,1	2010	13,8	13,6	14,1
1996	14,8	13,7	17,0	2011	13,3	13,2	13,4
1997	13,5	12,6	15,3	2012	14,0	14,2	13,8
1998	12,2	11,6	13,3	2013	13,8	14,0	13,6
1999	11,3	10,7	12,5	2014	14,3	14,6	13,8
2000	10,6	10,3	11,4	2015	13,9	14,2	13,4
2001	10,0	9,8	10,3	2016	13,5	13,9	13,0
2002	10,1	10,1	10,0	2017	12,6	13,0	12,1
2003	11,2	11,0	11,5	2018	12,3	12,8	11,5
2004	11,7	11,5	12,1	2019	12,2	12,5	11,5
2005	11,7	11,5	11,9				

Tablo 11: 1991-2019 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin Kentsel ve Kırsal Kesimlerinde Doğum Oranı (1000)²⁴

1991-2001 yılları arasında Ermenistan'da doğum oranı düşme eğilimindedir. 2002'den 2010'a kadar olan dönemde ise doğum oranında artış görülmüştür. 2011-2019 arasındaki yıllarda, doğum oranlarında dalgalanmalar yaşanmıştır. Bazı yıllarda doğum oranı artarken bazı yıllarda, bu oran düşmüştür. 1991-2019 arası dönemde, doğum oranının en fazla olduğu yıl 1991'dir. Bu yıl Ermenistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazandığı döneme denk gelmektedir. Genel olarak incelendiğinde, kırsal kesimlerde doğum oranı kentsel kesimlere göre daha fazla olmuştur. 1991-2019 yılları arasında, hem kırsal hem de kentsel kesimlerde doğum oranı azalmıştır. 1991'de kentsel kesimlerde doğum oranı %19,5 iken, bu sayı 2019'da %12,5'e düşmüştür. Kırsal kesimlerde ise doğum oranı 1991'de %26,3' iken, bu oran 2019'da %11,5'e gerilemiştir. Kırsal kesimlerde doğum oranlarının azalmasının temel sebebi olarak köyden kente yapılan göçler gösterilebilir.

24 Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2004*, 25; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2005*, 32; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2006*, 40; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2007*, 49; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2008*, 56; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2009*, 56; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2010*, 56; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2011*, 66; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2012*, 66; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2013*, 65; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2014*, 69; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2015*, 55; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2016*, 55; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2017*, 62; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2018*, 62; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2019*, 62; Vhıdalkaqrakıan, *Zayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2020*, 62.

Nüfusun gelişiminde katkısı olan doğal faktörlerden ilki doğumlar, ikinci ise ölümlerdir. Doğumların nüfusu artırıcı etkisi varken ölümlerinde azaltıcı etkisi bulunmaktadır. Ölümler o toplumun sosyal ve ekonomik gelişimi ile tıptaki ilerlemeleriyle yakın ilişki içerisinde. Bu yüzden toplumun refah düzeyi arttıkça ölümler de azalmaktadır.²⁵

YIL	TÜM	KENTSEL	KIRSAL	YIL	TÜM	KENTSEL	KIRSAL
1991	6,5	6,3	6,9	2006	8,5	8,6	8,2
1992	7,3	7,2	7,5	2007	8,3	8,3	8,3
1993	8,1	8,0	8,2	2008	8,5	8,4	8,6
1994	7,5	7,5	7,3	2009	8,5	8,4	8,7
1995	7,6	7,8	7,4	2010	8,6	8,6	8,6
1996	7,7	7,7	7,7	2011	8,6	8,5	8,6
1997	7,4	7,4	6,9	2012	9,1	9,2	9,0
1998	7,2	7,3	7,3	2013	9,0	9,1	8,9
1999	7,5	7,5	7,4	2014	9,2	9,2	9,2
2000	7,5	7,5	7,3	2015	9,3	9,3	9,3
2001	7,5	7,6	7,3	2016	9,4	9,6	9,2
2002	8,0	8,1	7,7	2017	9,1	9,2	9,0
2003	8,1	8,2	8,0	2018	8,7	8,8	8,5
2004	8,0	8,0	7,9	2019	8,8	8,9	8,7
2005	8,2	8,3	8,0				

Tablo 12: 1991-2019 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin Kentsel ve Kırsal Kesimlerinde Ölüm Oranı (1000)²⁶

1991-2019 yılları arasındaki dönem incelendiğinde, ölüm oranlarında dalgalanmaların yaşandığı görülmektedir. 1991'de %6,5 olan ölüm oranı 2019'da %8,8'e yükselmiştir. Ölüm oranının en yüksek olduğu dönem %9,4 ile 2016 yılı olmuştur. Hem kentsel hem de kırsal bölgelerde ölüm oranı artmıştır. Kentsel kesimlerde 1991'de ölüm oranı %6,3 iken, 2019'da %8,9'a yükselmiştir. Kırsal kesimlerde ise 1991 yılında ölüm oranı %6,9 iken, bu oran 2019'da %8,7'e çıkmıştır.

25 Başar, *Demografiye Giriş*, 119.

26 Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2004*, 41; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2005*, 57; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2006*, 67; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2007*, 76; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2008*, 84; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2009*, 83; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2010*, 83; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2011*, 90; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2012*, 90; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2013*, 89; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2014*, 91; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2015*, 75; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2016*, 75; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2017*, 85; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2018*, 86; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2019*, 86; Vhıđalıqaralıan, *Žayաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2020*, 86.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı (1991-2020)

YIL	DOĞUM SAYISI	ÖLÜM SAYISI	NÜFUS ARTIŞ SAYISI	DOĞUM ORANI	ÖLÜM ORANI	NÜFUS ARTIŞ ORANI
1991	77.825	23.425	54.400	21,6	6,5	15,1
1992	70.581	25.824	44.757	19,9	7,3	12,6
1993	59.041	27.500	31.541	17,3	8,1	9,2
1994	51.143	24.652	26.491	15,5	7,5	8,0
1995	48.960	24.842	24.118	15,0	7,6	7,4
1996	48.134	24.936	23.198	14,8	7,7	7,1
1997	43.929	23.985	19.944	13,5	7,4	6,1
1998	39.366	23.210	16.156	12,2	7,2	5,0
1999	36.502	24.087	12.415	11,3	7,5	3,8
2000	34.276	24.025	10.251	10,6	7,5	3,1
2001	32.065	24.003	8.062	10,0	7,5	2,5
2002	32.229	25.554	6.675	10,1	8,0	2,1
2003	35.793	26.014	9.779	11,2	8,1	3,1
2004	37.520	25.679	11.841	11,7	8,0	3,7
2005	37.499	26.379	11.120	11,7	8,2	3,5

Tablo 13: 1991-2005 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin Doğum, Ölüm, Nüfus Artış Sayısı ve Oranı (1000)²⁷

1991-2005 yılları arasında doğum sayılarında azalmalar görülmüştür. 1991'de 77.825 olan doğum sayısı 2005'te 37.499'a düşmüştür. Ölüm sayısında ise tam tersi bir durum söz konusudur. 1991'de 23.425 olan ölüm sayısı 2005'te 26.379'a yükselmiştir. Doğum sayısının en fazla olduğu yıl 1991'de 77.825'tir. Ölüm sayısının en fazla olduğu yıl ise 1993'tür. Bu yıl 27.500 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu yıllar arasında, nüfus artışında azalma görülmüştür. Bu durumun sebebi, ölüm sayısının giderek artması ve doğum sayısının ise giderek azalmasıdır. Nüfus artış sayısının en fazla olduğu yıl 1991'dir. En az olduğu yıl ise 2002'dir.

²⁷ Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2004, 12; Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2005, 7; Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2006, 11.

YIL	DOĞUM SAYISI	ÖLÜM SAYISI	NÜFUS ARTIŞ SAYISI	DOĞUM ORANI	ÖLÜM ORANI	NÜFUS ARTIŞ ORANI
2006	37.639	27.202	10.437	11,7	8,5	3,2
2007	40.105	26.830	13.275	12,4	8,3	4,1
2008	41.185	27.412	13.773	12,7	8,5	4,2
2009	44.413	27.560	16.853	13,7	8,5	5,2
2010	44.825	27.921	16.904	13,8	8,6	5,2
2011	43.340	27.963	15.377	13,3	8,6	4,7
2012	42.480	27.599	14.881	14,0	9,1	4,9
2013	41.790	27.196	14.594	13,8	9,0	4,8
2014	43.031	27.714	15.317	14,3	9,2	5,1
2015	41.763	27.878	13.885	13,9	9,3	4,6
2016	40.592	28.226	12.366	13,5	9,4	4,1
2017	37.700	27.157	10.543	12,6	9,1	3,5
2018	36.574	25.751	10.823	12,3	8,7	3,6
2019	36.041	26.186	9.855	12,2	8,8	3,4

Tablo 14: 2006-2019 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nin Doğum, Ölüm, Nüfus Artış Sayısı ve Oranı (1000)²⁸

2006-2019 arası dönemde, doğum sayılarında dalgalanmalar yaşanmıştır. 2006-2010 yılları arasında doğum sayısında artış görülmüştür. 2011'den itibaren genellikle doğum sayısında azalma söz konusudur. Doğum sayısının en fazla olduğu yıl olan 2010'da 44.825 kişi doğmuştur. Aynı şekilde ölüm sayılarında da bir dalgalanma yaşanmıştır. Bazı dönemlerde ölüm sayısı artarken bazı dönemlerde ise azalmalar görülmüştür. Ölüm sayısının en fazla olduğu yıl 2016'dır. Bu yılda 28.226 kişi hayatını kaybetmiştir. Ölüm ve doğum sayılarında dalgalanma olduğu için nüfus artış sayısında da bir dalgalanma söz konusudur. Nüfus artışının en fazla olduğu dönem 2010 yılı olmuştur. Bu yılki nüfus artış sayısı 16.904'tür.

Ermenistan'da Evlilik ve Boşanma Oranlarına Göre Nüfusun Özellikleri

Evlilik ve boşanma oranı, bir yıl içerisinde gerçekleşen evlenme ve boşanma sayısının genel nüfus miktarına bölünmesiyle ortaya çıkmaktadır.²⁹ Evlenme ve boşanma oranları, demografik yapının tespit edilmesinde önemli bir yere sahiptir.

28 Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2007, 20; Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2008, 20; Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2009, 18; Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2010, 18; Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2011, 27; Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2012, 27; Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2013, 27; Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2014, 27; Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2015, 25; Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2016, 25; Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2017, 23; Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2018, 23; Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2019, 23; Vhıdակազրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2020, 23.

29 Aybar, *Muhtasar Demografi*, 64-69.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı (1991-2020)

YIL	EVLİLİK SAYISI	BOŞANMA SAYISI	EVLİLİK ORANI	BOŞANMA ORANI
1991	28.023	3.863	7,8	1,1
1992	22.955	3.155	6,5	0,9
1993	21.514	3.068	6,3	0,9
1994	17.118	3.406	5,2	1,0
1995	15.911	2.744	4,9	0,8
1996	14.234	2.604	4,4	0,8
1997	12.521	2.317	3,9	0,7
1998	11.365	1.612	3,5	0,5
1999	12.459	1.253	3,9	0,4
2000	10.986	1.343	3,4	0,4
2001	12.302	1.776	3,8	0,6
2002	13.682	1.684	4,3	0,5
2003	15.463	1.820	4,8	0,6
2004	16.975	1.968	5,3	0,6
2005	16.624	2.466	5,2	0,8

Tablo 15: 1991-2005 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nde Evlilik ve Boşanma Sayısı ve Oranı (1000)³⁰

1991-1998 yılları arasında evlilik sayısında bir azalma görülmüştür. 1999-2000 yıllarında bir dalgalanma olduktan sonra 2001-2004 arası dönemde evlilik sayılarında bir artış gözlemlenmiştir. Evlilik sayısının en fazla olduğu yıl 1991'dir. Bu yıl 28.023 çift evlenmiştir. Boşanma sayısı hakkında kesin bir yorum yapmamız doğru değildir. Çünkü yıldan yıla dalgalanmalar çok fazladır. Boşanma sayısının en fazla olduğu yıl olan 1991'de 3.863 çift boşanmıştır. Evlilik oranına baktığımızda, 1991-1998 arası dönemde azalma eğilimindedir. Bundan sonraki yıllarda ise dalgalanmalar söz konusudur. Boşanma oranında ise dalgalanmalar olmasına rağmen genel itibarıyla düşme eğilimindedir.

30 Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2004, 52; Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2005, 68; Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2006, 82.

YIL	EVLİLİK SAYISI	BOŞANMA SAYISI	EVLİLİK ORANI	BOŞANMA ORANI
2006	16.887	2.797	5,2	0,9
2007	18.145	2.931	5,6	0,9
2008	18.465	3.031	5,7	0,9
2009	18.773	2.829	5,8	0,9
2010	17.984	2.997	5,5	0,9
2011	19.706	3.188	6,0	1,0
2012	19.063	3.250	6,3	1,1
2013	18.363	3.756	6,1	1,2
2014	18.912	4.496	6,3	1,5
2015	17.603	3.670	5,9	1,2
2016	16.294	3.648	5,5	1,2
2017	15.214	3.940	5,1	1,3
2018	14.822	3.820	5,0	1,3
2019	15.561	3.880	5,3	1,3

Tablo 16: 2006-2019 Yılları Arasında Ermenistan Cumhuriyeti'nde Evlilik ve Boşanma Sayısı ve Oranı (1000)³¹

2006-2009 yılları arasında evlilik sayılarında bir artış gözlemlenirken 2009'dan sonra dalgalanmalar olmuştur. 2006-2019 yılları arasında en fazla evliliğin gerçekleştiği yıl 2011 olmuştur. Bu sene 19.706 çift evlenmiştir. 2009-2014 arası dönemde boşanma sayılarında bir artış yaşanmıştır. Daha sonraki yıllarda ise dalgalanmalar görülmektedir. 2006-2019 yılları arasında, boşanma sayısının en fazla olduğu yıl 2014 olmuştur. Bu yıl 4.496 çift boşanmıştır. Evlilik oranları genel itibariyle yıldan yıla değişiklik gösterdiği için arttığı veya azaldığına dair bir yorum yapmak mümkün değildir. Ancak boşanma oranına baktığımızda, 2006-2019 yılları arasında düzenli olarak artma eğiliminde olduğunu görmekteyiz.

Ermenistan'da Etnik Yapı ve Konuşulan Dillere Göre Nüfusun Özellikleri

Ermenistan Cumhuriyeti'nin son dönemlerindeki etnik yapısı ve konuşulan diller hakkındaki bilgilere nüfus sayım sonuçlarından ulaşılmaktadır. Sovyet Ermenistanı'nda 1926, 1939, 1959, 1970, 1979 ve 1989 yıllarında nüfus sayımları yapılmıştır. Son nüfus sayım sonuçlarına göre, Sovyet Ermenistanı'nda konuşulan dillerden bazıları şunlardır:

31 Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2007*, 91; Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2008*, 99; Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2009*, 101; Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2010*, 101; Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2011*, 107; Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2012*, 108; Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2013*, 110; Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2014*, 112; Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2015*, 95; Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2016*, 95; Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2017*, 111; Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2018*, 113; Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2019*, 113; Vhıđakıaqrapıakıan, *Žayաստանի Տողոյրդագրական ժողովածու 2020*, 113.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı (1991-2020)

MİLLETLER	NÜFUS	ANA DİL	ERMENİCE	RUSÇA	DİĞER DİLLER
Ermeniler	3.083,616	3.072,714	-	9.596	1.306
Türkler	84.860	84.591	123	139	7
Kürtler	56.127	44.739	10.415	362	611
Ruslar	51.555	50.736	715	-	104
Ukraynalılar	8.341	5.678	156	2.483	24
Asurlular	5.963	5.367	334	258	4
Yunanlar	4.650	2.717	685	1.231	17
Diğer Milletler	9.664	7.185	494	1.895	90

Tablo 17: 1989 Yılı Nüfus Sayım Sonuçlarına Göre: Sovyet Ermenistanı'nda Yaşayan Milletlerin Konuştuğu Diller³²

Sovyet Ermenistanı'nda en çok konuşulan dil Ermeniceydi. Çünkü etnik olarak neredeyse nüfusun tamamına yakını Ermeniler oluşturmaktaydı. Ermenilerden sonra bölgede en çok nüfusa sahip olan Türkler, kendi anadillerini konuşmaktaydılar. Ancak Türkler, Ermeniceden çok Rusçayı bilmekteydiler. Ayrıca Ukraynalılar, Asurlular ve Yunanlar gibi diğer gruplarda Ermeniceden ziyade Rusça konuşmaktaydılar. Sadece Kürtler, istisna olarak Rusçadan çok Ermeniceyi bilmekteydiler. Rusçanın daha çok tercih edilmesinin sebebi, Sovyetler Birliği Dönemi'nde uygulanan dil politikasıdır. Bu politika doğrultusunda birçok okulda Rusça eğitimi verilmekteydi.

Güney Kafkasya'da var olan en homojen ulus Ermenilerdir. 20.yy'ın ilk yıllarında Güney Kafkasya'nın çoğu yerinde Ermeniler azınlık konumundaydılar. Ermenistan'da Taşnaksutyun Partisi iktidarda bulunduğu 1918-1920 yılları arasında bu durum değişim göstermeye başlamıştır. Çünkü iktidar partisinin yaptığı katliamlar ve sürgünler sonucunda bölgedeki Türklerin nüfusunda azalma yaşanmıştır. 1920 yılının sonlarında Sovyetlerin Ermenistan'da iktidara gelmesinden sonra millî politikaya önem veren Komünist Parti, Türkiye ve İran'a sığınan Türklerden bazılarını geri getirmeyi başarmıştır. Ancak bu süre zarfında bölgede Ermeniler lehine nüfus değişmeye başlamıştır. Ayrıca 19.yy'ın başlarından itibaren, Osmanlı ve İran coğrafyasında yaşayan yaklaşık 300.000 Ermeni'nin Erivan ve civar bölgelerine göç etmesi, Ermeni nüfusunun burada güç kazanmasını sağlamıştır. Sovyetler Birliği Dönemi'nde, 1948-1953 yılları arasında Ermenistan'da yaşayan Türklerden olan 144.654 kişi zorla Azerbaycan'a göç ettirilmiştir. Ermenilerin yapmış olduğu tüm baskılara rağmen, 1989 yılında bölgede yaklaşık olarak 230.000 Türk ikamet etmekteydi. 1989 yılına gelindiğinde, Ermenistan hükümetinin baskılarına dayanamayan Türkler, Azerbaycan'a göç etmek zorunda kalmışlardır. Böylece Ermenistan, hayalini kurduğu *Türksüz*

32 “Всероссийская перепись населения 1989 г”, ДЕМОСКОП Weekly, Erişim Tarihi 23 Ağustos, 2021, http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_lan_89_ar.php.

Ermenistan politikasını başarıyla tamamlamıştır. Günümüzde Ermenistan Cumhuriyeti’nde yaşayan azınlıkların toplam sayısı, genel nüfusa oranla çok düşüktür.³³

Sovyet Birliği Dönemi’nde yapılan nüfus sayım sonuçlarına göre, Ermenistan nüfusunun etnik yapısı şu şekildeydi:

ETNİK GRUPLAR	1926 ³⁴	1939 ³⁵	1959 ³⁶	1970 ³⁷	1979 ³⁸	1989 ³⁹
Ermeniler	743.571	1.061.997	1.551.610	2.208.327	2.724.975	3.083.616
Türkler	76.870	130.896	107.748	148.189	160.841	84.860
Ruslar	19.548	51.464	56.477	66.108	70.336	51.555
Kürtler	3.025	20.481	25.627	37.486	50.822	56.127
Ukraynalılar	2.826	5.496	5.593	8.390	8.900	8.341
Yunanlılar	2.980	4.181	4.976	5.690	5.653	4.650
Asurlular	2.215	3.280	4.326	5.544	6.183	5.963
Gürcüler	274	652	816	1.439	1.314	1.364
Yahudiler	335	512	1.024	1.003	953	676
Belaruslular	360	458	805	1.179	1.183	1.061
Diğer	28.460	2.921	4.046	8.518	6.099	6.563

Tablo 18: Sovyet Ermenistanı Dönemi’nde Yapılan Nüfus Sayım Sonuçlarına Göre Sovyet Ermenistanı’nda Etnik Yapı.

Sovyet Ermenistanı Dönemi’nde, nüfusun büyük bir çoğunluğunu Ermeniler oluşturmaktaydı. Ermenilerden sonra sırasıyla Türkler, Ruslar ve Kürtler gelmekteydi. Tabloyu incelediğimizde, Türk nüfusunun 1979-1989 yılları arasında neredeyse yarı yarıya azaldığı görülmektedir. Bunun nedeni Ermenilerin Türklere karşı uyguladığı sert politikadır. Özellikle 1989 yılında çok sayıda Türk baskılara dayanamayıp Ermenistan’dan ayrılmak zorunda kalmıştır. Diğer bir husus, Kürtlerin nüfusuyla alakalıdır. Nüfus sayım sonuçları incelendiğinde, Kürtlerin bölgedeki nüfusu sürekli olarak artış göstermiştir.

33 Hatem Cabbarlı, “Ermenistan Cumhuriyeti’nin Etnik Yapısı”, *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, Sayı 49, (Aralık 2014): 102.

34 “Всероссийная перепись населения 1926 года”, ДЕМОСКОП Weekly, Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021, http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_26.php?reg=2314.

35 “Всероссийная перепись населения 1939 года”, ДЕМОСКОП Weekly, Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021, http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_39.php?reg=6.

36 “Всероссийная перепись населения 1959 года”, ДЕМОСКОП Weekly, Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021, http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_59.php?reg=9.

37 “Всероссийная перепись населения 1970 года”, ДЕМОСКОП Weekly, Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021, http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_70.php?reg=13.

38 “Всероссийная перепись населения 1979 года”, ДЕМОСКОП Weekly, Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021, http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_79.php?reg=13.

39 “Всероссийная перепись населения 1989 года”, ДЕМОСКОП Weekly, Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021, http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_89.php?reg=13.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı (1991-2020)

Ermenistan Cumhuriyeti'nde 2001, 2011 ve 2020 yılları arasında nüfus sayımları gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın gerçekleştirildiği tarihte 2001 ve 2011 yıllarına ait nüfus sayım sonuçları Ermenistan İstatistik Kurumu'nun web sayfasında yer almaktaydı. Ancak 2020 yılında yapılan nüfus sayım sonuçlarına ait detaylı bilgi henüz web sayfalarında yayımlanmamıştı. Bu yüzden 2001 ve 2011 sonuçları temel alınarak etnik yapı hakkında bilgiler verilecektir.

ETNİK YAPI	TOPLAM	ANA DİL				
		Ermenice	Kürtçe	Rusça	Ukraynaca	Diğer Diller
Ermeniler	3.145.354	3.128.490	391	14.728	88	1.657
Yezidiler	40.620	5.278	31.310	230	0	3.802
Ruslar	14.660	1.666	0	12.905	21	68
Ukraynalılar	1.633	291	0	629	692	21
Diğer Topluluklar	10.744	3.427	98	1.071	17	6.131

Tablo 19: 2001 Yılı Nüfus Sayım Sonuçlarına Göre Ermenistan'da Etnik Yapı ve Ana Dil⁴⁰

2001 nüfus sayım sonuçlarına baktığımızda, Ermenistan'da hâkim olan etnik grup Ermenilerdir. Nüfusun büyük bir çoğunluğunu Ermeniler oluşturmaktadır. Ermenilerden sonra Yezidiler, Ruslar ve Ukraynalılar gelmektedir. Ancak bunların sayısı toplam nüfusa oranla çok düşüktür. Ermenistan'da en çok konuşulan diller sırasıyla Ermenice, Kürtçe, Rusça ve Ukraynacaydı.

ETNİK GRUP	TOPLAM	ANA DİL					Belirtmeyenler
		Ermenice	Kürtçe	Rusça	Asurice	Diğer	
Ermeniler	2.961.801	2.948.766	249	11.862	124	793	7
Yezidiler	35.308	4.271	30.628	79	1	329	0
Ruslar	11.911	1.372	47	10.466	5	20	1
Asuriler	2.769	418	2	81	2.265	3	0
Diğer Gruplar	6.965	1.730	47	979	6	4.196	7
Belirtmeyenler	100	58	0	17	1	10	14

Tablo 20: 2011 Yılı Nüfus Sayım Sonuçlarına Göre Ermenistan'da Etnik Yapı ve Ana Dil⁴¹

2011 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre, Ermenistan'da etnik olarak Ermeniler çoğunluğu oluşturmaya devam etmekteydi. Ancak nüfusun azalmasına bağlı olarak Ermenilerin sayısında azalmalar görülmüştür. Ayrıca Ermenice, Kürtçe ve Rusça konuşanların sayısında da bir azalma gözlemlenmiştir. Sırasıyla Ermenistan'da çoğunluğu oluşturan milletler şunlardır: Ermeniler, Yezidiler, Ruslar ve Asuriler.

40 Հայաստանի Հանրապետության 2001 Թվականի Մարդահամարի Արդյունքները, Աղյուսակ 5.2 Մշտական բնակչությունը (քաղաքային, գյուղական) ըստ տարիքի և ազգության, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, Երևան, 2003.

41 Հայաստանի Հանրապետության 2011 Թվականի Մարդահամարի Արդյունքները, Աղյուսակ 5.2-1 բնակչությունը (քաղաքային, գյուղական) ըստ ազգության, սեռի և մայրենի լեզվի, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, Երևան, 2013.

Ermenistan’da Dinî Yapıya Göre Nüfusun Özellikleri

Ermeniler, Hristiyanlığı kabul etmeden önce eski dönemlerde pagandılar. Ermeniler de tıpkı İranlılar gibi tabiata tapıyorlardı. Ayrıca Ermeniler, iyi ve kötü ruhlara da inanmaktaydılar. Ermeniler, İran’ın hâkimiyeti altındayken Zerdüştlük dinini, Roma’nın boyunduruğu altında oldukları dönemlerde ise Grek ve Latin tanrılarını benimsemişlerdir. Görüldüğü üzere, Ermeniler, Hristiyanlıktan önce birçok inanç sistemiyle iç içe olmuşlardır. Ermenilerin Hristiyanlığa geçmesiyle birlikte paganizm resmî inanç olmaktan çıkmıştır. Ancak pagan kültürü, bütün çabalara rağmen bir anda yok olmamıştır. Aksine uzun yıllar boyunca etkisi devam etmiştir. Bundan dolayı Ermenilerin Hristiyanlık anlayışı diğer topluluklardan farklılıklar arz etmektedir. İran’ın Zerdüştlük, Grek ve Latinlerin putperestlik inançlarından izleri görmek mümkündür.⁴²

Ermeniler, Hristiyanlığa 301 yılında Grigor Lusavoriç önderliğinde geçmişlerdir. Ermenilerin iddialarına göre, ilk Hristiyan Kral Tridat ve ilk Hristiyan topluluk ise Ermenilerdir. Ermeni toplumunun kimlik oluşumunda, dinin ve özellikle kilisenin oynadığı rol çok önemlidir. Ermenilerde dil ile milliyet kavramları iç içe geçmiş bir vaziyettir. Ermeni Devleti kurulması fikrinin öncüsü Ermeni Kilisesi’dir. Hristiyanlığın kabulünden itibaren kilise, Ermeni toplumunun hayatına yön veren en önemli güç olmuştur.⁴³

Ermenistan Cumhuriyeti içerisinde çeşitli etnik gruplardan insanlar bulunmaktaydı. Ancak bunların sayısı toplam nüfusa oranla çok düşüktü. Ermenistan’da farklı etnik gruplardan insanların bulunması, ülkede çeşitli dinlerin bulunmasına da yol açmıştı.

42 Zeynep İskefiyeli, “Ermeni Kimliğinin Oluşumunda Din Faktörü: Hristiyanlık, Kilise ve Misyonerler”, *Akademik İncelemeler*, Cilt:2 Sayı 1, (2007): 234.

43 İskefiyeli, “Ermeni Kimliği,” 235-237.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı (1991-2020)

YIL	TOPLAM NÜFUS	KENTSEL NÜFUS	KIRSAL NÜFUS	KENTSEL NÜFUSUN TOPLAM NÜFUSA ORANI	KIRSAL NÜFUSUN TOPLAM NÜFUSA ORANI
1991	3.574.5	2.473.6	1.100.9	69,2	30,8
1992	3.633.3	2.503.3	1.130.0	68,9	31,1
1993	3.463.7	2.358.8	1.104.9	68,1	31,9
1994	3.356.7	2.274.9	1.081.8	67,8	32,2
1995	3.260.3	2.166.4	1.093.9	66,4	33,6
1996	3.248.8	2.149.1	1.099.7	66,1	33,8
1997	3.246.0	2.138.4	1.107.6	65,9	34,1
1998	3.238.2	2.122.9	1.115.3	65,6	34,4
1999	3.232.1	2.111.6	1.120.5	65,3	34,7
2000	3.226.9	2.095.8	1.131.1	64,9	35,1
2001	3.215.3	2.076.3	1.139.0	64,6	35,4
2001*	3.213.0	2.066.1	1.146.9	64,3	35,7
2002	3.212.9	2.065.6	1.147.3	64,3	35,7
2003	3.210.3	2.062.2	1.148.1	64,2	35,8
2004	3.212.2	2.061.7	1.150.5	64,2	35,8
2005	3.215.8	2.062.3	1.153.5	64,1	35,9

*Tablo 21: 2011 Yılı Nüfus Sayım Sonuçlarına Göre Ermenistan'ın Dini *Yapısı⁴⁴*

Ermenistan'da nüfusun büyük bir çoğunluğu, *Ermeni Apostolik Kilisesi*'ne bağlıdır. Özellikle Ermeniler için bu durum geçerlidir. Ancak Ermenilerden bazıları Hristiyanlığın diğer mezhepleri olan *Evanjelik*, *Katoliklik*, *Ortodoksluk* ve *Yehova'nın Şahitleri*'ni de benimsemektedir. Ayrıca az da olsa halen *Pagan* inancına sahip Ermeniler de bulunmaktadır. Ermenistan'da sırasıyla en çok benimsenen dinler şunlardır: Ermeni Apostolik, Evanjelik, Yezidilik, Katolik, Yehova'nın Şahitleri, Ortodoks, Pagan ve Molokan inançlarının temsilcileri.

Ermenistan'da Eğitim Oranlarına Göre Nüfusun Özellikleri

Ermenistan Cumhuriyeti kurulduktan sonra Sovyetler Birliği'nden kalma eğitim sisteminin kullanımına devam edildi. Bu sistem temel olarak dört kademedен oluşmaktaydı. İlk kademe, okul öncesi olarak adlandırılmaktaydı ve 3-6 yaş arası kapsamaktaydı. İkinci kademe, ilköğretim, birinci ve üçüncü sınıflar arasındaki grupları içermektedir. Üçüncü kademe, ortaokuldu. Dördüncü ve sekizinci sınıflar arası kapsamaktaydı. Dördüncü kademe ise liseydi. Dokuz ve onuncu sınıflar bunun içerisine girmektedir. İkinci, üçüncü ve dördüncü kademeler genellikle genel eğitim kategorisi içerisinde yer

* Bu tablonun içerisine sorulara cevap vermeyen ve inancı olmayan kişiler dâhil edilmemiştir.

44 Հայաստանի Հանրապետության 2011 թվականի Մարդահամարի Արդյունքները, Աղյուսակ 5.4 բնակչությունը (քաղաքային, գյուղական) ըստ ազգության, սեռի և կրոնական դավանանքի, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, Երևան, 2013.

almaktaydı. Ermenistan’da genel eğitim ücretsizdi. Genel eğitimden sonra öğrenciler sınava tabi tutulmaktaydı. Yeteneklerine göre, mesleki eğitime ya da yükseköğretime devam etmekteydiler.⁴⁵

Ermenistan Cumhuriyeti eğitim alanında reformlar yaparak 10 yıllık ve dört kademedен oluşan Sovyet eğitim sisteminden ayrılmıştır. Sovyet Birliği’nin eğitim sistemi yaklaşık 10 yıl kullanılmıştır. 2001’de eğitim süresi 11’e, 2006’da ise 12 yıla çıkarılmıştır. Yeni eğitim sistemi, ilkokul, orta ve lise olmak üzere üç kademedен oluşmaktadır. Birinci ve dördüncü sınıflar arası ilkokul, beşinci ve dokuzuncu sınıflar arası ortaokul, onuncu ve on ikinci sınıflar arası ise lise eğitimini kapsamaktadır. Bu kademeler toplamda 12 yıl sürmektedir. Yeni eğitim reformuna göre, eğitim süresinin uzamasına, okullardaki not sisteminin değiştirilmesine ve okullar ve ayrı liselerin oluşturulmasına karar verildi. Bunların yanı sıra 5’lik not sisteminden 10’luk sisteme geçildi.⁴⁶

Nüfusun eğitimle olan ilişkisini incelediğimizde, toplumlarda eğitim düzeyi yükseldikçe çocuk sayısının azaldığı artık genel bir kural olarak kabul edilmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan kesimlerin genellikle ekonomik durumları da yüksektir. Bu verilerden yola çıkarak, eğitim ve ekonomi değişkenleri doğurganlığı düşürmektedir, yorumu yapılabilir. Ayrıca eğitilmiş kadınların iş hayatına katılması da doğurganlığı azaltmakta ve evlilik yaşını yükseltmektedir.⁴⁷

45 “Armenia Educational System”, Education Encyclopedia, Erişim Tarihi 30 Ağustos, 2021, <https://education.stateuniversity.com/pages/66/Armenia-EDUCATIONAL-SYSTEM-OVERVIEW.html>.

46 *Access to School Education in Armenia*, American University of Armenia, (Erivan:2012), 5-6.

47 Bal, *Demografi*, 177.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı (1991-2020)

EGİTİM	7-10	11-14	15-18	19-20	21-25	26-29	30-39	40-49	50+
Lisansüstü Eğitim	0	0	0	0	0	261	822	1765	5098
Lisansüstü ve Yükseköğretim	0	0	0	0	48.181	40.859	95.314	106.295	116.156
Tamamlanmamış Yükseköğretim	0	0	0	17.278	12.960	3.362	5.752	5.132	8.516
Teknik Yüksekokul	0	0	0	15.985	42.220	34.341	107.858	121.731	105.437
Meslek Yüksekokul	0	0	4.487	6.185	9.547	7.616	26.084	23.351	15.442
Lise	0	0	118.753	62.067	112.186	70.888	176.835	183.961	204.014
Temel Eğitim	0	28.297	111.419	13.055	26.825	12.967	28.606	35.127	94.609
Genel Eğitim	52.899	223.433	18.590	2.675	5.266	2.544	6.230	8.741	107.989
İlk eğitim	177.875	6.992	1.514	407	827	497	1.350	1.559	35.432
Okuma Yazma Bilmeyenler	1.100	509	558	212	427	251	737	754	11.655

Tablo 22: 2001 Yılı Nüfus Sayım Sonuçlarına Göre Ermenistan'a Ait Eğitim İstatistikleri⁴⁸

2001 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre, Ermenistan'da 7 yaş ve üzeri okuma yazma bilmeyenlerin sayısı 16.203'tür. 2001'de 7 yaş ve üzeri nüfusun 2.922.464 olduğu düşünüldüğünde, okuma yazma bilenlerin oranı yaklaşık %98'dir. Ayrıca Ermenistan'da okuma yazma bilmeyenlerin büyük çoğunluğu 50 yaş ve üstündeki kişilerdir. İlk eğitim mezunu 226.453 kişi, genel eğitim mezunu 428.367 kişi ve lise mezunu ise 928.704 kişi bulunmaktadır. Bunların yanı sıra lisansüstü ve yükseköğretim düzeyinde eğitim almış kişilerin sayısı 406.805'tir. Ermenistan'da nüfusun büyük çoğunluğu lise mezunudur. Bunların toplam nüfusa oranı yaklaşık %31,47'dir.

⁴⁸ Հայաստանի Հանրապետության 2001 Թվականի Մարդահամարի Արդյունքները, Մշտական բնակչությունը (քաղաքային, գյուղական) ըստ կրթական մակարդակի, սեռի և տարիքի, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, Երևան, 2003.

EĞİTİM	6-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50+
İlk eğitim Almayan	130.038	8.023	768	816	777	578	434	960	9.595
İlk eğitim	11.875	139.222	7.323	2.047	1.967	1.637	1.187	2.359	46.042
Temel Eğitim	0	31.392	93.490	14.219	14.923	13.227	8.735	16.102	69.638
Lise	0	0	110.608	151.053	122.527	102.442	85.687	172.058	351.337
Meslek Yüksek Okul	0	0	6.092	9.056	7.153	6.114	5.833	16.703	27.276
Teknik Yüksek Okul	0	0	10.492	38.322	40.329	37.018	34.990	88.820	170.221
Yükseköğ retim	0	0	4.302	75.516	82.245	60.405	49.531	89.471	177.924
Lisansüstü Eğitim	0	0	0	1.205	1.531	989	595	840	1.421
Yüksek Lisans	0	0	0	0	477	568	396	608	2.697
Doktora	0	0	0	0	0	27	33	103	877

Tablo 23: 2011 Yılı Nüfus Sayım Sonuçlarına Göre Ermenistan'a Ait Eğitim İstatistikleri⁴⁹

2011 nüfus sayım sonuçlarına baktığımızda, Ermenistan'da 6 yaş ve üzeri eğitim almamış kişi sayısı 151.989'dur. Bu sayının büyük çoğunluğu 6 ile 9 yaş arasındaki grup oluşturmaktadır. 2011'de 6 yaş ve üzeri nüfusun toplamı 2.773.266'dır. İlk eğitimden 213.659, temel eğitimden 261.726 ve liseden 1.095.712 kişi mezun olmuştur. Nüfusun çoğunluğunu lise mezunları oluşturmaktadır. Bunların oranı yaklaşık olarak %25,31'dir. Yüksek lisans ve doktora mezunlarının toplam sayısı ise 5.786'dır.

Ermenistan'da Göç Oranlarına Göre Nüfusun Özellikleri

Demografik süreçleri, doğum ve ölümden sonra etkileyen en önemli faktör göçtür. Göç, “bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasi sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir.”⁵⁰ Daha kısa bir tanımla, “asıl yerinden, ulaşılmak istenilen yere hareket”⁵¹ olarak da tanımlayabiliriz. Ancak göç bu kadar basit bir olgu değildir. Çünkü göçün sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel boyutları da bulunmaktadır. Bu bilgilerden yola çıkarak göçü şu şekilde tanımlayabiliriz: “Göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun

49 Հայաստանի Հանրապետության 2011 թվականի Մարդահամարի Արդյունքները, Աղյուսակ 3.1 բնակչությունը (քաղաքային, գյուղական) ըստ կրթական մակարդակի, գիտական աստիճանի, սեռի և տարիքի, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, Երևան, 2013.

50 Bal, *Demografi*, 143.

51 Bal, *Demografi*, 143.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı (1991-2020)

vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir.”⁵² Göç, mesafeye göre iç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç göç, ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göçlere denir. Dış göç ise ülke dışına yapılan göçlerdir.

Ermenistan Cumhuriyeti nüfusunun yaklaşık %30'u ülke dışında yaşamaktadır. Bu yüzden dünyadaki en yüksek dış göç oranlarından birine sahiptir.⁵³ Ermenistan nüfusunun düşüşündeki temel etken göçtür. 1990 yılından günümüze yaklaşık bir milyondan fazla insan Ermenistan'ı terk etmiştir. Göçün ana sebebi, işsizlik ve mesleğe özgü işlerin bulunamaması gibi sosyo-ekonomik etkenlerdir. Ermenistan'dan göç edenlerin cinsiyet kompozisyonuna baktığımızda, %82,1'i erkek, %17,9 ise kadındır.⁵⁴

YILLAR	GELEN		GİDEN		NET GÖÇ		
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	HEPSİ
1992	16.924	20.259	19.426	21.161	-2.502	-902	-3.404
1993	12.801	15.786	19.887	17.358	-7.086	-1.572	-8.658
1994	6.995	11.422	18.107	19.566	-11.112	-8.144	-19.256
1995	5.390	7.893	9.163	11.937	-3.773	-4.044	-7.817
1996	3.877	4.986	6.419	8.661	-2.542	-3.675	-6.217
1997	3.844	1.261	6.367	10.588	-2.523	-4.327	-6.850
1998	3.237	5.059	5.867	9.614	-2.630	-4.555	-7.185
1999	3.296	5.377	5.476	9.652	-2.180	-4.275	-6.455
2000	3.052	3.956	4.386	7.643	-1.334	-3.687	-5.021
2001	3.367	4.580	4.372	7.534	-1.005	-2.954	-3.959
2002	3.872	5.510	4.022	6.905	-150	-1.395	-1.545
2003	3.835	5.992	3.521	6.027	314	-35	279
2004	3.691	5.971	3.556	5.671	135	300	435
2005	3.822	6.619	3.709	5.594	113	1.025	1.138
2006	3.345	5.781	3.254	4.799	91	982	1.073
2007	3.457	6.338	2.925	4.536	532	1.802	2.334
2008	3.355	7.044	2.428	4.319	927	2.725	3.652
2009	2.866	5.095	1.806	2.991	1.060	2.104	3.164
2010	2.726	5.194	1.304	1.969	1.422	3.225	4.647

Tablo 24: 1992-2010 Yılları Arasında Ermenistan'da Yaşanan Göç Hareketleri⁵⁵

52 Bal, *Demografi*, 143.

53 “Armenia needs to integrate migration into sectoral and national development strategies, says new joint OECD Development Centre”, OECD, Erişim Tarihi 31 Ağustos, 2021, <https://www.oecd.org/>.

54 Alin Ozinian, “Ermenistan Nüfusunu Göç Kemiriyor”, *Agos Gazetesi*, 7 Şubat, 2020, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/23571/ermenistan-nufusunu-goc-kemiriyor>.

55 *Zայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 1940-2000*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2002), 53-57; *Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2004*, 57-58; *Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2005*, 77; *Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2006*, 92; *Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2007*, 101; *Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2008*, 109; *Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2009*, 111; *Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2010*, 111; *Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2011*, 116.

1992-2010 arası dönemde, Ermenistan'a gelen erkek ve kadın sayısında yıldan yıla azalmaların olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Ermenistan'dan ayrılan erkek ve kadın sayılarında da azalmalar olmuştur. 1992-2002 yılları arasında gelen sayısı, giden sayısından daha az olduğu için ülke göç vermiştir. Ermenistan'ın en çok göç verdiği yıl 1994'tür. 2003'ten itibaren Ermenistan göç almaya başlamıştır. Bu göçün sayısı 2003-2010 yılları arasında düzenli olarak artmıştır. En çok iç göç 2010 yılında olmuştur.

YILLAR	HEPSİ		ULUSLARARASI GÖÇ OLANLAR		NET GÖÇ
	GELEN	GİDEN	GELEN	GİDEN	
2011	30.900	59.400	17.800	46.300	-28.500
2012	29.300	38.700	19.500	28.900	-9.400
2013	19.800	44.200	12.300	36.700	-24.400
2014	17.400	39.200	10.700	32.500	-21.800
2015	19.500	45.400	10.600	36.500	-25.900
2016	16.000	40.800	8.200	33.000	-24.800
2017	13.300	37.300	9.200	33.200	-24.000
2018	15.300	33.586	10.100	28.386	-18.286
2019	15.800	31.200	12.100	27.500	-15.400

Tablo 25: 2011-2019 Yılları Arasında Ermenistan'da Yaşanan Göç Hareketleri⁵⁶

2011-2019 yılları arasında, Ermenistan'a gelen ve Ermenistan'dan ayrılan kişi sayılarında azalmalar olmuştur. 2011'den itibaren Ermenistan tekrar göç vermeye başlamıştır. 2011-2019 yılları arasında ülke sürekli olarak göç vermiştir. En çok göç 2011 yılında, en az göç ise 2012'de verilmiştir. Ermenistan'da yaşanan göç hareketlerinin çoğu uluslararasıdır.

Sonuç

Ermenistan Cumhuriyeti, 1995'te ilan edilen anayasayla birlikte 11 coğrafi bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler arasında en çok nüfusa sahip olan yer Erivan'dır. En az nüfuslu bölge ise Vayots Dzor'dur. Ermenistan'da nüfusun büyük bir çoğunluğu kentlerde yaşamaktadır. Ancak yıldan yıla kentlerde yaşayanların sayısında bir azalma, kırsal kesimlerde yaşayanların sayısında ise artışlar gözlemlenmiştir.

Genel itibariyle, Ermenistan Cumhuriyeti'nin nüfusu yıldan yıla azalmıştır. Devletin kurulduğu yıl olan 1991'de nüfusu 3.574.500 iken, bu sayı 2020

⁵⁶ Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2015, 109; Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2016, 109; Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2017, 125; Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2018, 127; Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2019, 127; Վիճակագրական, Հայաստանի ժողովրդագրական ժողովածու 2020, 125.

yılında 2.959.700'e düşmüştür. Yani Ermenistan'ın nüfusu 614.800 kişi azalmıştır. Bunun sebeplerine baktığımızda, Gümrü Depremi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan ekonomik sorunlar önemli yer tutmaktadır. Ayrıca Karabağ Savaşı da Ermenistan ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Ermenistan, ekonomisinin kötüye gitmesinin bir sonucu olarak dışarıya çok sayıda göç vermiştir. Özellikle erkek nüfusun önemli bir kısmı yurtdışına çalışmak amacıyla gitmiştir. Bu yüzden Ermenistan'da kadın nüfusunun oranı erkeklere nazaran daha fazladır.

Nüfusun özelliklerine göre, bazı dönemlerde dalgalanmalar olmasına rağmen genel itibariyle, Ermenistan'da genç bağımlı nüfusun sayısında azalmalar görülürken, yaşlı bağımlı nüfusun sayısında da artışlar yaşanmıştır. Aynı şekilde bazı dönemlerdeki dalgalanmaları saymazsak aktif nüfusta da azalmalar kendisini hissettirmektedir. Ermenistan Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk yıllarda doğum oranı düşüktü. Ancak daha sonraki dönemlerde azalmalar ve artışlar görülmüştür. Yani bir dalgalanma söz konusudur. Genel itibariyle, kırsal kesimlerde doğum oranı kentlerde yaşayanlara nazaran daha fazladır. Ölüm oranı ise hem kentsel hem de kırsal kesimlerde artma eğilimi göstermektedir. Ancak doğum ve ölüm sayılarında dalgalanmalar kendisini hissettirdiği için kesin bir yorum yapmamız mümkün değildir. Aynı şekilde Ermenistan'da evlilik ve boşanma oranlarında da dalgalanmalar yaşanmıştır. Ermenistan Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında boşanma oranı düşükkken sonraki yıllarda boşanma oranında bir artış görülmüştür.

Ermenistan'da etnik olarak farklı milletlerden insanlar bulunmaktadır. Bununla birlikte Ermenistan'da nüfusun büyük çoğunluğu Ermenilerden oluşmaktadır. Ermenilerden sonra Yezidiler ve Ruslar gelmektedir. Sovyetler Birliği Dönemi'nde, Türklerin nüfusu Ermenistan coğrafyasında önemli bir orandaydı. Ancak Ermenilerin baskılarına dayanamayan Türkler, Azerbaycan'a göç etmek zorunda kalmışlardır.

Dil yapısını gösteren tablodan ise şunları okuyoruz: Ülkenin resmî dili Ermenicedir. Bunun yanı sıra birçok kişi Rusçayı bilmektedir. Bu, Sovyetler Birliği döneminden kalma bir etkidir. Ayrıca Yezidilerin çoğunluğu Kürtçe konuşmaktadır.

Ermenistan'ın dinî yapısını incelediğimizde, nüfusun büyük bir kısmının Ermeni Apostolik Kilisesi'ne bağlı olduğu görülür. Ayrıca diğer Ermeniler, Hristiyanlığın diğer mezhepleri olan Ortodoksluk, Katoliklik, Evanjelistlik ve Yehova'nın Şahitleri'ne inanmaktadırlar. Sayıları az da olsa, halen Pagan inancına sahip Ermeniler de bulunmaktadır. Bu ülkede yaşayan Ruslar, Ermeni Apostolik inancından sonra Ortodoks ve Molokan inançlarını

benimsemektedirler. Diğer önemli azınlık grubu olan Yezidiler ise en çok kendi dinleri olan Yezidiliğe inanmaktadırlar. Ayrıca Ermeni Apostolik ve Pagan inancına sahip Yezidiler de mevcuttur.

Ermenistan’da göç aktüel bir sorun, ekonomik şartların kötü olmasından dolayı çok sayıda Ermeni yurtdışına göç etmiştir. Ermenistan Cumhuriyeti’nin ilk yılları ve 2011 yılından sonra çok sayıda dışarıya göç verilmiştir. Günümüzde dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Ermeniler bulunmaktadır.

Makalenin hazırlanış safhasında, özellikle istatistiki veriler tabloya aktarılırken bir takım sorunlarla karşılaşmıştır. Bu sorunlardan ilki, nüfus sayım sonuçlarına göre verilerin tekrardan düzenlenmesi konusudur. Ermenistan İstatistik Kurumu’nun yayımlanmış olduğu 2002-2012 yılları arasına ait veriler, 2001 ve 2011 nüfus sayım sonuçlarına göre yeniden hesaplandığı tespit edilmiştir. Bu sorun, çalışmanın temel kaynağı olan demografik el kitaplarının yayımlandığı yıldaki verileri esas alınarak çözülmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada Ermenistan’ın demografik yapısı ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Bir toplumu sadece siyasi veya ekonomik olaylar üzerinden tanımamız mümkün değildir. Eğer o toplumu iyi bir şekilde tanımak istiyorsak, mutlaka demografik özelliklerini de bilmemiz gerekmektedir. Toplumun demografik özelliklerini bilmek, sosyal ve ekonomik çıkarımlar yapabilmemize olanak sağlayabilmektedir.

Türkiye’de Kafkasya’nın demografik yapısını ayrıntılı bir şekilde inceleyen, özellikle Kafkasya’da yaşayan Hristiyan milletleri konu alan çalışmalar kısıtlı sayıdadır. Bu yüzden Ermenistan’ın demografik yapısını ele aldığımız bu çalışma konu olarak özgün niteliktedir. Bundan sonra yapılacak araştırmalara öncülük etmesi açısından önemli bir yere sahip olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar

Ermenistan İstatistik Kurumu Verileri

Հայաստանի Հանրապետության 2001 Թվականի Մարդահամարի Արդյունքները, *Աղյուսակ 5.2 Մշտական բնակչությունը (քաղաքային, գյուղական) ըստ տարիքի և ազգության*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, Երևան, 2003.

Հայաստանի Հանրապետության 2001 Թվականի Մարդահամարի Արդյունքները, *Մշտական բնակչությունը (քաղաքային, գյուղական) ըստ կրթական մակարդակի, սեռի և տարիքի*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, Երևան, 2003.

Հայաստանի Հանրապետության 2011 Թվականի Մարդահամարի Արդյունքները, *Աղյուսակ 3.1 բնակչությունը (քաղաքային, գյուղական) ըստ կրթական մակարդակի, գիտական աստիճանի, սեռի և տարիքի*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, Երևան, 2013.

Հայաստանի Հանրապետության 2011 Թվականի Մարդահամարի Արդյունքները, *Աղյուսակ 5.2-1 բնակչությունը (քաղաքային, գյուղական) ըստ ազգության, սեռի և մայրենի լեզվի*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, Երևան, 2013.

Հայաստանի Հանրապետության 2011 Թվականի Մարդահամարի Արդյունքները, *Աղյուսակ 5.4 բնակչությունը (քաղաքային, գյուղական) ըստ ազգության, սեռի և կրոնական դավանանքի*, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, Երևան, 2013.

Հայաստանի Ժողովրդագրական ժողովածու 1940-2000, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2002), 53-57.

Հայաստանի Ժողովրդագրական ժողովածու 2004, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2005), 6.

Հայաստանի Ժողովրդագրական ժողովածու 2005, Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2005), 6.

- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2006*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2006), 10.
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2007*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2007), 19.
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2008*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2008), 18.
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2009*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2009), 16.
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2010*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2010), 16.
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2011*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2011), 25
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2012*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2012), 25
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2013*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2013), 25.
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2014*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2014), 25
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2015*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2015), 24
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2016*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2016), 24.
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2017*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2017), 22
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2018*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2018), 22.
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2019*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2019), 22.
- Հայաստանի Ֆողովրդագրական ժողովածու 2020*, Հայաստանի
Հանրապետության վիճակագրական կոմիտե, (Երևան:2020), 22.

Sovyetler Birliği Dönemi Nüfus Sayım Sonuçları

ДЕМОСКОП Weekly. "Всесоюзная перепись населения 1926 года." Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021.
http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_26.php?reg=2314.

ДЕМОСКОП Weekly. "Всесоюзная перепись населения 1939 года." Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021.
http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_39.php?reg=6.

ДЕМОСКОП Weekly. "Всесоюзная перепись населения 1959 года." Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021.
http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_59.php?reg=9.

ДЕМОСКОП Weekly. "Всесоюзная перепись населения 1970 года." Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021.
http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_70.php?reg=13.

ДЕМОСКОП Weekly. "Всесоюзная перепись населения 1979 года." Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021.
http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_79.php?reg=13.

ДЕМОСКОП Weekly. "Всесоюзная перепись населения 1989 г." Erişim Tarihi 23 Ağustos, 2021.
http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_lan_89_ar.php.

ДЕМОСКОП Weekly. "Всесоюзная перепись населения 1989 года." Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021.
http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_89.php?reg=13.

Telif Eserler

Kitaplar

Access to School Education in Armenia. Erivan: American University of Armenia, 2012.

Aybar, Celal. *Muhtasar Demografi*. Ankara: Ulus Basımevi, 1937.

Bal, Hüseyin. *Demografi*. Bursa: Sentez Yayıncılık, 2019.

Başar, Emel. *Demografiye Giriş*. 2. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi, 2013.

Koçak, Sinan. "Sovyet Ermenistanı'nın Demografik Yapısı (1920-1991)." *Türk-Ermeni İlişkileri Üzerine Ömer Engin Lütem Konferansları 2021*, ed. Alev Kılıç, 79-123. Ankara: Terazi Yayıncılık, 2022.

Savorgnan, Franco. *Demografi*. çev. Nüzhet Yalkut. İstanbul: Hüsnütabiat Basımevi, 1948.

Makaleler

Cabbarlı, Hatem. “Ermenistan Cumhuriyeti’nin Etnik Yapısı.” *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, Sayı 49 (Aralık 2014): 102.

Ghulyan, Husik. “Ermenistan’da Yerel Yönetimler ve Bölgesel Politikalar.” *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 24 Sayı 3 (Temmuz 2015): 95-105.

İskefiyeli, Zeynep. “Ermeni Kimliğinin Oluşumunda Din Faktörü: Hıristiyanlık, Kilise ve Misyonerler.” *Akademik İncelemeler*, Cilt 2 Sayı 1 (2007): 234-237.

Sürelî Yayınlar

Ozinian, Alin. “Ermenistan Nüfusunu Göç Kemiriyor.” *Agos Gazetesi*, 7 Şubat, 2020. <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/23571/ermenistan-nufusunu-goc-kemiriyor>.

Sözbilir, Aslı. “Kadınların Ülkesi Ermenistan’dayız.” *Hürriyet Gazetesi*, 20 Mayıs, 2009. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kadinlarin-ulkеси-ermenistan-dayiz-11685223>.

Sözlük

Türk Dil Kurumu Sözlüğü. “Demografi.” Erişim Tarihi 23 Ağustos, 2021. <https://sozluk.gov.tr/>.

İnternet Kaynakları

Education Encyclopedia. “Armenia Educational System.” Erişim Tarihi 26 Ağustos, 2021. <https://education.stateuniversity.com/pages/66/Armenia-EDUCATIONAL-SYSTEM-OVERVIEW.html>.

OECD. “Armenia needs to integrate migration into sectoral and national development strategies, says new joint OECD Development Centre.” Erişim Tarihi 29 Ağustos, 2021.

<https://www.oecd.org/>.